

Zápis

z obhajoby disertační práce paní **Mgr. Pavly Machové, M.A.** konané dne **13.6. 2014.**

Téma práce: **Metodika výuky angličtiny u studentů se sluchovým postižením**
The English Language Teaching Methodology for Learners with Impaired Hearing

Přítomní: dle prezenční listiny

1. Předseda komise prof. PhDr. Jan Čermák, CSc., zahájil obhajobu a představil přítomným kandidátku.
2. Školitel prof. PhDr. Bohuslav Mánek, CSc. a bývalá školitelka PhDr. Daniela Janáková, CSc. představili doktorandku a její disertační práci.
3. Kandidátka seznámila přítomné se svou disertační prací. Sdělila zejména:

Disertační práce se zabývá otázkou výuky angličtiny u studentů s postižením sluchu na středoškolské úrovni. Kandidátka si stanovila dva hlavní cíle – shromáždit poznatky z didaktiky angličtiny a obohatit je o informace ze zdrojových disciplín (speciální pedagogiky, psychologie a lingvistiky), aby vznikl ucelený základ speciální systematické didaktiky angličtiny pro žáky se sluchovým postižením, který by mohl usnadnit práci učitelům na školách speciálních, ale i školách běžných. Druhým cílem byla výzkumná sonda v oblasti čtení těchto studentů.

Tyto dva hlavní cíle určují obsah a strukturu práce. Teoretická část vychází zejména z potřeby sestavit základ speciální didaktiky, jakousi „příručku“. Práce proto představuje kategorie sluchového postižení a systémy komunikace, analyzuje aspekty pomocných disciplín a navrhuje didaktický základ takové příručky. Empirická část práce analyzuje zadaný didaktický test zaměřený na čtení.

Kandidátka představila dílčí cíle v podobě otázek a hypotéz. Cílem empirické části bylo především zjistit současnou situaci ve výuce čtení, porovnat maturitní a učebních obory, zjistit připravenost žáků ze základní školy a také připravenost pedagogů. Krátce byly představeny hlavní pojmy spojené se vzděláváním sluchově postižených.

Výzkum kombinoval kvantitativní metody, totiž didaktický test a strukturovaný rozhovor, s kvalitativním přístupem – kandidátka shrnula poznatky z vlastní praxe a praxe kolegů a uskutečnila také řízený rozhovor se dvěma kolegyněmi.

Krátce byl představen nástin vznikající didaktické příručky.

Následně kandidátka zodpověděla otázku připravenosti pedagogů založenou na rozhovoru s učiteli – žádný z 8 oslovených učitelů 3 škol nemá plnou kvalifikaci, tj. vystudovanou speciální pedagogiku a učitelství AJ.

Dále kandidátka přehledně shrnula jednotlivá zjištění vyplývající z testování. Didaktický test kromě testování čtenářských dovedností přinesl další zjištění - žáci v učebních oborech dosahují převážně průměrných výsledků na úrovni A2, nelze se však jednoznačně vyjádřit k nezařazování cizího jazyka do jejich výuky.

Žáci přicházejí na SŠ v téměř 25% bez zkušenosti s AJ, maturující neslyšící se však musí vypracovat na úroveň A2.

Analýzou testů bylo zjištěno, že u textu bez obrázku neslyšící žáci nižších ročníků dosahovali v průměru jen polovičních bodových zisků než jejich starší kolegové, a zároveň také dosahovali zhruba polovičních průměrných zisků než žáci nedoslýchaví. Nedoslýchaví žáci měli podobná bodová hodnocení nehlédě na ročníky. Lze tedy předpokládat, že neslyšící se během studia výrazně zlepšili.

U textu s obrázkem však měli neslyšící žáci téměř shodné bodové zisky s žáky nedoslýchavými, nižší i vyšší ročníky, úrovně A2 i B1. Lze usuzovat, že obrázková podpora výrazně napomáhá porozumění, nelze však říct, že by neslyšící žáci běžně dosahovali dobrých výsledků na úrovni B1. Obrazová podpora textu však napomohla v bodovém zisku 61 žákům z 92 (zlepšení oproti textu bez obrázku).

Na závěr byla demonstrována obtížnost výuky AJ u sluchově postižených žáků – byly představeny bodové zisky v testu ve vztahu k délce studia AJ.

4. Oponenti - doc. PhDr. Lucie Betáková, M.A., Ph.D. a doc. PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc. přednesly závěry svých posudků. Obě oponentky uzavřely, že předložená dizertace splňuje požadavky kladené na toto řízení, a navrhly udělit paní Mgr. P. Machové, M.A. titul Ph.D.

5. Kandidátka odpověděla na dotazy oponentů:

Doc. Mothejzíková se dotázala na výrazně lepší výsledky testovaných žáků v pražské škole Ječná. Kandidátka vysvětlila, že škola se soustředí na vzdělávání především nedoslýchavých žáků, žádný z dotázaných neuvedl jako preferovaný komunikační prostředek znakový jazyk. Někteří dokonce zadrželi pouze český jazyk a odcizirání vyškrtli. Tato škola má mezi sluchově

postiženými pověst jako škola uplatňující orální vzdělávání a lze předpokládat, že je tato informace pro žáky relevantní při výběru střední školy a že se na ni hlásí žáci s mírnějšími vadami. Jedna z profesorek této školy na pražském mezinárodním semináři v r. 2000 vystoupila s prezentací této školy a sklídila od zahraničních účastníků pohoršené reakce poté, kdy vysvětlila, že ve VAJ škola klade velký důraz na nácvik poslechu. Lze však říci, že tato škola může takovým pojetím vycházet vstříc žákům, kteří nechtějí být integrováni do běžných škol, zároveň jsou však schopni komunikovat v češtině.

Doc. Betáková vznesla dotaz na zařazování předmětu cizí jazyk do vzdělávání žáků se sluchovým postižením. Kandidátka zdůraznila rozporuplnost vyplývající z vlastní praxe a zkušeností. Jak již naznačila ve své prezentaci, i dlouhá doba studia nemusí nutně vést k pokroku a úspěchům, někdy i po více než 10 letech studia je žák víceméně na základní úrovni, na druhou stranu má jistě právo cizí jazyky poznávat, a to prostřednictvím svého mateřského jazyka, což může být český znakový jazyk. Školy však mohou dle zákona cizí jazyk nahradit speciálně-pedagogickými předměty. Jak již bylo řečeno, především u učebních oborů, např. kuchař, cukrář, truhlář, kde žáci nejsou tlačeni maturitou, nevnímají AJ jako důležitý předmět, často mívají problémy s ČJ a obecnými znalostmi. Chybějící sluch jim znemožňuje plné chápání světa a společnosti, a tudíž by cizí jazyk mohl být nahrazen ČJ nebo dalšími předměty. Na druhou stranu, např. v HK díky projektům žáci učebních oborů vycestovali do zahraničí a jejich motivace vzrostla. Je třeba připustit, že komunikace na dálku však v dnešní době funguje nejen pomocí *chatovacích* programů, ale i vizuálně – pak je možné se domluvit mezinárodním znakovým jazykem. Společný evropský referenční rámec klade důraz na plurilingvismus a právo všech vzdělávat se v cizím jazyce, v individuálních případech však cizojazyčná výuka postrádá smysl. Kandidátka se vyjádřila ke stávající podobě maturity. U nedoslýchavých současná podoba vyhovuje (tedy didaktický test, písemná práce, ústní zkouška), největším problémem je nácvik porozumění poslechu pro ústní zkoušku a natrénování všech jevů a dovedností tak, aby tito žáci zkoušku na úrovni B1 zvládli. Neslyšící se potřebují propracovat pouze na úroveň A2 a v tom je jejich situace lehčí – pokud připustíme, že někteří žáci na začátku SŠ přicházejí s nulovou znalostí AJ. Jejich maturitní zkouška se také skládá z písemné práce, didaktického testu, ústní zkouška je nahrazena tzv. *chatem*. Kandidátka se zúčastnila projednávání prvotních návrhů této úpravy již v r. 2006 a v té době se *chat* nejevil jako standardní náhrada ústní zkoušky, protože jde vlastně o psanou komunikaci, byť s prvky ústního vyjadřování. Chybí samozřejmě fonologická

rovina, v hodnocení však převažuje pohled na komunikační funkce. V praxi se ni méně tato forma osvědčila, a i když nemůže být chápána jako plnohodnotná náhrada ústní formy, žáci v ní prokážou schopnost komunikovat na běžná témata, vést dialog, zařídit nějakou osobní záležitost apod. Jako problematické se může jevit nízké nastavení maturitní úrovně neslyšících, kandidátka však dle svých zkušeností myslí, že je velmi nepravděpodobné, aby se průměrný žák, byť s patřičnou zkušeností již ze základní školy, propracoval na úroveň B1, především díky velkému rozsahu slovní zásoby, složitějším konstrukcím a delším větám.

Otázka národního jazyka – výraz „jazyk, ve kterém probíhá edukace“ je vhodný; vysvětlení týkající se pojmů jako mateřský či národní jazyk apod. je zařazeno z důvodu někdy nejasného obsahu z pohledu zejména neslyšících. Tzv. Neslyšící (s velkým N) se vnímají jako národnostní menšina. Mateřský jazyk – matka neslyšícího je ve většině případů slyšící a učí tedy své dítě česky, znakový jazyk neovládá. Tato otázka souvisí i s námitkou, že u učení se mateřskému jazyku je vhodnější hovořit o osvojování. To často vlastně neplatí, neslyšící dítě si nemůže od slyšící matky kvalitně osvojit znakový jazyk. Uveden příklad dítěte, které v 7 letech znalo pouze několik základních pojmů – dny v týdnu, barvy, jíst, pít, apod. Po převzetí dítěte do pěstounské péče smíšenou rodinou (otec neslyšící, matka slyšící, tlumočnice znakového jazyka) došlo k rychlému zlepšení, chlapec úspěšně studuje na SŠ.

Názor Belenské na učení výslovnosti – patrně nebylo v práci vyjádřeno přesně, týká se neslyšících, u nichž je výuka výslovnosti potlačena, obvykle se procvičuje jen u základních frází, v případě, že se žáci aktivně chystají na výjezd do zahraničí apod. Neslyšící nacvičují především čtení a psaní, učí se gramatiku a slovní zásobu. Vysvětlování, prezentace, náznak či nápověda proto probíhají v psané formě, učitel tedy např. zřetelně neslyšně artikuluje S-H-E V-A-S A-T H-O-M-E při nápovědě nebo před zápisem na tabuli. Použití správné výslovnosti pro odezírání by bylo matoucí.

6. Oponenti se vyjádřili k vystoupení kandidátky kladně, pozitivně zhodnotili přínos práce i široký rozhled kandidátky v daném oboru.

Doc. Betáková ocenila v práci odborný náhled na problematiku a transfer zkušenosti kandidátky do teoretické podoby práce.

Doc. Mothejzíkova ocenila vysokou úroveň zpracování problematiky a aktuálnost tématu pro současný školský a vzdělávací systém.

7. Diskuse:

PhDr. D. Janáková, CSc. vyjádřila pochvalu kandidátce za celou dobu studia a vynikající studijní výsledky.

Mgr. H. Ždímalová, Ph.D. se dotázala na možnost evropské spolupráce. Kandidátka reagovala s odkazem na konkrétní země – Rusko, Švédsko, Velká Británie.

Prof. PhDr. Jan Čermák, CSc. – Jakého pokroku, jakých různých jazykových rovin se dá docílit u těchto osob? – Kandidátka pohovořila o bohatosti znakového jazyka (tělo, oči, obličej, samotný znak) a mnohvrstevnatosti znakového vyjádření. České synonymické výrazy jsou znakovému jazyku cizí – stačí jeden výraz. Složitost spočívá v ekvivalencích znakového jazyka vůči vyučovanému jazyku.

Mgr. H. Ždímalová, Ph.D. – Proč nesnížit handicap těmto studentům použitím obrázku i u zkoušek? – Kandidátka reagovala ve smyslu složitosti této otázky ve vztahu k jazykovým úrovním dle SERRJ.

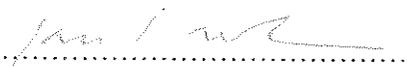
8. Vyhlášení výsledku tajného hlasování: počet členů komise: 4, přítomno členů komise: 4, kladných hlasů: 4. Komise doporučuje udělit titul doktor (Ph.D.)

Zapsala:

Mgr. Olga Vraštilová, M.A.

.....

Prof. PhDr. Jan Čermák, CSc., předseda komise

.....